

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Michała Lewoca, pt., Kryminologiczna ocena orzecznictwa sądowego w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie”, napisanej pod kierunkiem naukowym prof. zw. dr hab. Brunona Hołysta w Katedrze Postępowania Karnego i Kryminalistyki na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego

I. Ogólna charakterystyka pracy doktorskiej

Dysertacja doktorska stanowi studium teoretyczno-empiryczne na temat orzecznictwa sądów powszechnych dotyczących przestępstwa znęcania się, jako wyraźnego i podstawowego czynu eksternalizacyjnego skierowanego wobec osób najbliższych o treści przemocowej. Metaanaliza tego zjawiska osadzona została na wielu poziomach interpretacyjnych w tym: prawno-karnym, kryminologicznym, psychopedagogicznym oraz socjologicznym.

Struktura rozprawy doktorskiej jest logiczna i rzeczowo uporządkowana w szesnastu rozdziałach tematycznie i spójnie powiązanych z zasadniczą ideą i celami poznawczymi na 701 stronach jednolitego tekstu.

Opracowanie wieńczy bibliografia zawierająca 170 publikacji z zakresu piśmiennictwa naukowego w tym 27 prac naukowo-badawczych obcojęzycznych. Wykaz źródeł i dokumentów naukowych poszerza rozbudowany indeks aktów normatywnych krajowych i międzynarodowych. W grupie 99 źródeł prawa stanowionego wymienić należy liczne ustawy, rozporządzenia, zarządzenia, oświadczenia rządowe oraz wytyczne organów wymiaru sprawiedliwości. Podzbiór przepisów prawa międzynarodowego stanowią przywołane w liczbie 150 znaczące dla przedmiotu poznania: rezolucje, konwencje, traktaty, statuty, dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy, rekomendacje Biura Wysokiego Komisarza Praw Człowieka ONZ, pakty, rozporządzenia Parlamentu Europejskiego oraz uchwały statutowe Kongresu Władz Lokalnych.

Fundamentalnym tworzywem stanowiącym pole badawcze było rozliczne orzecznictwo zawierające 36 cytowanych orzeczeń Sądu Najwyższego, naczelnego Sądu

Administracyjnego, Trybunału Konstytucyjnego, Sądów Apelacyjnych oraz Wojewódzkich Sądów Administracyjnych. Zbiór wykorzystanych w pracy orzeczeń sądowych poszerza wyrokowanie przywołanych w 20 sprawach orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz 18 komentarzy zapożyczonych z systemu informacji prawniczej. Bogaty zestaw materiałów analityczno-badawczych wykorzystanych w dysertacji doktorskiej stanowią w 10 przypadkach krajowe sądowe sprawozdania statystyczne, w 99 przypadkach cytowane badania, raporty, diagnozy, międzynarodowe i krajowe sprawozdania oraz 7 opracowań statystyczno-sprawozdawczych resortu sprawiedliwości mających charakter poufny i niepublikowany.

Kończącym akordem spinającym całość indagacji Doktoranta jest wykaz 112 tabel, 211 wykresów oraz kwestionariusz wzorcowy do badania akt sądowych w sprawach z art.207 k.k., rozszerzony o prawno-kryminologiczne antecedeny pomiaru najistotniejszych kategorii badawczych.

Dyskurs naukowy mgr Michała Lewoca na materiałach źródłowych odnosił się do ogólnej charakterystyki istoty zjawiska przemocy w mikro-środowisku jakim jest rodzina. Konstatacja prawna opiera się na opisie zachowania sprawcy, wskazania narażonych na uszczerbek praw, dóbr osobistych i wolności a także na opisie skutków zachowania. W oparciu o ugruntowany dorobek doktrynalny na gruncie prawa uznaje się kategoryczność występowania określonych sankcjonujących postać znęcania się nad osobą najbliższą. Do tych predyktorów zaliczyć należy: działanie lub zaniechanie sprawcy, jego umyślność, czas popełnienia czynu rozumiany jako jednorazowe lub powtarzające się zachowanie, ukierunkowanie na członka rodziny, naruszenie praw lub dóbr osobistych oraz wywołanie skutku w postaci spowodowania szkód oraz wywołania cierpień i krzywd moralnych.

W oparciu o wstępną analizę krajowego porządku normatywnego z podstawowymi standardami międzynarodowymi w przedmiocie odpowiedzialności karnej za przemoc wobec rodziny, Autor ustalił dwie podstawowe różnice pomiędzy nimi. I tak brak jest definicji krajowej odniesień do przemocy ekonomicznej oraz ujęcia czynów dokonywanych przez osoby, które nie są już związane stosunkiem faktyczno- prawnym i razem nie zamieszkują ani też nie prowadzą wspólnego gospodarstwa domowego.

Kolejne partie dysertacji sprowadzały się do zdiagnozowania sytuacji różnych grup społecznych przejmujących rolę ofiary zachowań przemocowych. Interesujące zagadnienia zostały podniesione w części ogólnej obejmujące problematykę: etiologii skali, rozmiarów oraz oceny efektywności działań na rzecz ograniczenia zjawiska przemocy. W części prawno-dogmatycznej w sposób eklektyczny i komplementarny zestawiono normatywny model

odpowiedzialności za przestępstwo znęcania się na gruncie prawa krajowego w stosunku do międzynarodowej projekcji prawnej dotyczącej przemocy w rodzinie.

Zagadnienia karno-prawnej analizy przestępstwa znęcania się i przemocy w rodzinie uzupełniły interesujące dywagacje Autora na temat: statystycznego obrazu tego zjawiska, ustawowych zagrożeń karą, sądowego wymiaru kary, polityki stosowania kar i środków karnych, zbiegu przepisów ustawy i zbiegu przestępczości na tle przemocowym wobec rodziny i trybu ścigania za ten rodzaj manifestacji inkryminowanych.

Materiał dogmatyczny obejmujący szczegółową i wszechstronną analizę omawianego zjawiska, uzupełniony został kryminologicznym opisem badawczym, profilujących sprawców, diagnozujących ofiary wraz z raportowaniem polityki karnej wobec osób popełniających czyny wrogie o podłożu przemocowym w stosunku do rodziny. Badania własne Autora pozwoliły uzyskać wiedzę na temat reakcji wymiaru sprawiedliwości na czyny przestępcze skierowane przeciwko osobom najbliższym poprzez analizę orzeczeń sądowych. Tym samym czytelnik pracy mógł zrozumieć istotę przedmiotu ochrony prawnej z pozycji praw i wolności człowieka.

II. Dyskurs naukowy nad problematyką rozprawy

Praca doktorska stanowi bardzo istotny wkład w rozwój wiedzy karno-kryminologicznej na temat polityki karnej w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie, ponieważ w krajowym piśmiennictwie z zakresu nauk społecznych i prawnych, praktycznie problematyka ta została zmarginalizowana. Przemoc w środowisku rodzinnym wiąże się z działalnością intencjonalną, skierowaną jest przeciwko pozostałym członkom rodziny, narusza prawa i dobra osobiste ofiar, wykorzystuje wyraźną asymetrię stron oraz powoduje ból i cierpienie poprzez narażanie zdrowia i życia na poważne szkody.

Podstawowa wartość pracy sprowadza się do pokazania roli prawa w działalności edukacyjno-profilaktycznej oraz prewencyjno-zapobiegawczej na rzecz maksymalnego ograniczenia zjawiska przemocy w mikro-środowisku rodzinnym. System normatywny w praktycznym krwiobiegu społecznym powinien w sposób efektywny kontrolować i zmieniać zachowania niedojrzałe i nierozważne oparte na naruszaniu praw i swobód człowieka. Aktualnie relacje wspólnotowe charakteryzują się ogromną anomią, reifikacją i post-antropologią i są znacząco zatomizowane. Ten stan rzeczy z kolei prowadzi do zacierania granic między sferą życia prywatnego a publicznego. W oparciu o środki komunikacji masowej i przy wykorzystaniu cyberprzestrzeni wykształciła się powszechna

gotowość do zachowań desensytyzacyjnych i podważających pięści i lekceważących osoby słabe i nieodporne na sytuacje stresowe.

Zjawisku temu towarzyszy otwarte i publiczne artykułowanie stanów emocjonalnych przybierających postać wrogich zniekształceń atrybucyjnych a tym samym wykształca się zdeformowany obraz przeżyć psychicznych i duchowych jednostki jako wzór do naśladowania. Wkraczanie w niekontrolowane relacje interpersonalne, desensytyzacja wewnętrzna polegająca na odczuleniu człowieka na ból i cierpienia oraz wbrew woli i wolności osoby wzbudzanie poczucia zagrożenia, stanowią potencjał wiktyimizacyjny dla przemocy.

Kierując się aksjomatem zasadności i skuteczności, jak słusznie zauważa Doktorant, powołano w kraju program przeciwdziałania przemocy w rodzinie konstruujący sieciowy model interwencji na różnych poziomach władztwa terytorialnego. Tworzą go: punkty konsultacyjne, ośrodki wsparcia, punkty interwencji kryzysowej, ośrodki interwencji kryzysowej, ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży. W oparciu o ogólnopolskie dane statystyczne wraz z orzecnictwem sądów powszechnych, obserwuje się trend spadkowy w zakresie przestępstwa znęcania się nad osobami najbliższymi i można określić szacunkowo liczbę 80 tysięcy pokrzywdzonych w tych sprawach.

Niewątpliwym walorem dysertacji doktorskiej jest ukazanie szerokiego spektrum czynników ryzyka w różnych grupach społecznych na poziomie współczesnej kultury i cywilizacji, które mogą doprowadzić do upowszechniania zjawiska przemocy. Problem ten jest mocno zarysowany w polskim społeczeństwie, gdyż dotyczy on około połowy rodzin. Najczęściej spotykaną formą przemocy jest przemoc fizyczna, psychiczna, ekonomiczna oraz seksualna. Wśród przyczyn można wyodrębnić cztery obszary źródłowe: nadużywanie alkoholu i stosowanie środków odurzających, problemy związane z sytuacją materialno-zawodową, problemy w relacjach z najbliższymi oraz bycie obecnie lub w przeszłości ofiarą przemocy w rodzinie.

Korzystając z paradygmatu normatywnego i paradygmatu interpretatywnego, Autor ustalił, iż skala zjawiska jest niedostosowana głównie z powodu, iż większość kobiet, które doświadczyły przemocy nie zgłasza takich przypadków. W zakresie przemocy fizycznej i seksualnej wyniki badań wskazują, że 13 milionów kobiet w krajach Unii Europejskiej doświadczyło przemocy, co stanowi 7% wszystkich kobiet w tych krajach pomiędzy 18-74 rokiem życia. W oparciu o raportowane badania międzynarodowe należy odnotować, iż 67 %

kobiet nie zgłasza najpoważniejszych przypadków przemocy ze strony partnera żadnym podmiotom porządku prawnego.

Autor wykorzystując interdyscyplinarną literaturę oraz ogólnopolskie badania na temat przemocy w rodzinie wykazał się olbrzymią erudycją i nieprzeciętnym znawstwem poruszanej w pracy problematyki. Wiedza i kompetencje zostały zademonstrowane poprzez zaprezentowanie teorii wyjaśniających etiologię tego zjawiska z uwzględnieniem czynników fenomenologicznych, strukturalno-dynamicznych i epistemologicznych. Poprzez globalne i eklektyczne ujęcie wieloczynnikowych predyktorów mających wpływ na destruktywne zachowanie i przebieg działania sprawczego, czytelnik otrzymuje jakościową wiedzę na temat przedmiotu poznania.

Uznać należy zasadność trzech podejść teoretyczno-prakseologicznych do badania etiologii przemocy. Wariant analizy socjologicznej z uwzględnieniem środowiska rodzinnego i pozarodzinnego: podejście intra-indywidualne skoncentrowane na czynnikach osobowościowych, biologicznych i psychopatologicznych oraz ujęcie sytuacyjne wraz z modelami integracyjnymi. W grupie antecedensów biologicznych odpowiedzialnych za sprawstwo nękania osób najbliższych wymienić należy: temperament, urazy, organiczne uszkodzenia mózgu, trudności adaptacyjne, wysoki poziom hormonu testosteronu, zaburzenia hormonalne, dysfunkcje ośrodkowego układu nerwowego, niewydolności chromosomowe oraz zmiany w płatach skroniowych. Czynniki psychologiczne wywołujące zachowania przemocowe to: osobowość nieprawidłowa, charakteropatia, zaburzenie kontroli emocjonalnej, dystrofia autokontroli, stres, frustracja, silne negatywne stany emocjonalne oraz przeżycia traumatyczne. Predyktory środowiskowe wyznaczające dynamizm zachowań wrogich związanych z przemocą to głównie: alkoholizm, narkomania, trudności w zaspokajaniu potrzeb seksualnych, patologia postaw rodzicielskich i konflikty małżeńskie. Indeks okoliczności wspierających sytuacyjne sprawstwo przemocowe to głównie: czynniki społeczno-kulturowe, stereotypy, mity archetypiczne, myślenie konserwatywne, niskie poziomy samoświadomości oraz racjonalizacja kontroli i podporządkowywania innych osób.

Z wielkim uznaniem należy pochylić się nad czytelnictwem rozprawy doktorskiej, gdyż zmusza ona do ciągłego stawiania pytań w obszarze algorytmu badawczego. Przyczynę tego stanu rzeczy jest fakt, iż Autor przeprowadzając analizę ontologiczno-dogmatyczną przestępstwa znęcania się wobec osoby najbliższej nawiązuje do kategorii aksjologicznych na gruncie prawa pozytywnego. I tak, przyjęcie stanowiska uwzględniającego operacjonalizację przedmiotu ochrony prawnej przy zachowaniach przemocowych z pozycji ofiary, sprawcy oraz kultury, scala problematykę z kategorią wolności człowieka oraz prawa do godności.

Podzielić należy w całości pogląd Autora, iż wolność emocjonalna i prawo do godności są prawami naturalnymi, przyrodzonymi i niezależnymi od indywidualnych cech człowieka, będąc jednocześnie źródłem wszelkich wolności i praw podmiotowych.

Zaletą opracowania mgr Dawida Lewoca jest ujęcie analizowanego zagadnienia jako problemu społecznego od strony systemowej oceny porządku normatywnego, tak krajowego jak i międzynarodowego, odnoszącej się do zjawiska przemocy w rodzinie.

Warstwa indagacji normatywnego porządku krajowego dotyczącego prewencji przemocy w rodzinie odnosi się do poszerzonej wykładni przepisów konstytucyjnych, ustaw o przeciwdziałaniu przemocy, rozporządzeń i zarządzeń, wytycznych centralnych organów władzy państwowej oraz aktów prawa miejscowego. Jest to poszerzony i addytywny dyskurs o walorach analizy strukturalno-przedmiotowej.

Ważnym elementem przywołania zasad konstytucyjnych jest zwrócenie uwagi na wymiar aksjologiczny problematyki o wolnościach, prawach i obowiązkach człowieka i obywatela w tym o obowiązku władz publicznych odpowiedzialnych za ich realizację. Na kanwie jedynie poszanowania wartości indywidualnych, supraindywidualnych można budować prawo jako wyznacznik i nośnik kultury i cywilizacji człowieka. Autor podkreślił w tym zakresie istotną rolę jaką odgrywają takie zasady jak: ochrona godności jednostki, szanowanie wolności człowieka, równość wobec prawa, zwłaszcza równość kobiet i mężczyzn w życiu rodzinnym, politycznym, społecznym i gospodarczym, ochrona życia człowieka i jego zdrowia, zakaz stosowania kar cielesnych, poddawania torturom, okrutnemu nieludzkiemu traktowaniu i karaniu, zapewnienie nietykalności i wolności osobistej, wolność do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym, prawo do wychowania dzieci w zgodzie z własnymi przekonaniami, stopniem dojrzałości dzieci oraz przy zachowaniu wolności sumienia i wyznania oraz ochrona praw dziecka w tym ochrona przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.

Podzielić należy w całości pogląd Doktoranta, iż okolicznością konstytutywną Ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, było stworzenie całościowego i spójnego systemu mającego na celu zredukowanie maksymalne zachowań tego typu. Przyjęto program adresowany do: ogółu społeczeństwa w tym potencjalnych ofiar przemocy, osób dotkniętych przemocą, osób stosujących przemoc, świadków tego typu zdarzeń oraz służb państwowych, samorządowych i organizacji pożytku publicznego zajmujących się profilaktyką i prewencją przemocy w rodzinie.

Z punktu widzenia zarysowanego w pracy pola badawczego należy zwrócić szczególną uwagę na podsystem organów wymiaru sprawiedliwości w przeciwdziałaniu zjawisku przemocy. Do grupy rozwiązań modernizacyjnych zaliczyć należy, upowszechnianie w sądach baz danych uzyskanych od wojewodów, zawierających ewidencję istniejącej infrastruktury instytucji rządowych i samorządowych a także podmiotów oraz organizacji pozarządowych udzielających pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie.

Ważnym elementem strategicznym jest wzmacnianie ochrony osób dotkniętych przemocą w rodzinie w toku postępowania karnego poprzez przesłuchanie dzieci w przyjaznych pokojach przesłuchań oraz tworzenie odpowiednich warunków do tego typu czynności prawnych dla dorosłych.

Kolejne przedsięwzięcie systemowe, to rozpowszechnienie informatorów uzyskanych od powiatowych jednostek samorządu terytorialnego, zawierających dane teleadresowe podmiotów oraz organizacji pozarządowych, a także zakres realizowanych przez nie oddziaływań, w szczególności korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie, wśród sędziów orzekających w sprawach karnych oraz w zespołach kuratorskiej służby sądowej.

Materialnym rozwiązaniem modelowym w przedmiocie ograniczenia tego zjawiska jest zapobieganie kontaktowania się osób stosujących przemoc w rodzinie z ich ofiarami. Ustawa w tym zakresie dopuszcza występowanie do sądu o stosowanie środków zapobiegawczych w przedmiocie nakazania opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z osobą najbliższą lub orzeczenie tymczasowego aresztowania. Ponadto istnieje ewentualność zastosowania środków probacyjnych polegających na obowiązku powstrzymania się sprawcy przemocy od przebywania w określonych miejscach, kontaktowania się lub zbliżania do pokrzywdzonego, zakazie przebywania w określonych miejscach bądź opuszczenia lokalu wspólnie zajmowanego przez sprawcę z pokrzywdzonym.

Kapitałną kwestią w zestawie przedsięwzięć formalno-prawnych na rzecz budowania systemu prewencji przemocy w rodzinie jest upowszechnianie monitoringu orzecznictwa sądów powszechnych w zakresie prawa karnego, prawa rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa cywilnego w zarejestrowanych tego typu sprawach sądowych. Tego rodzaju synergetyczne podejście pozwala w sposób kompletny zdiagnozować sytuację prawno-procesową sprawcy przemocy, poprzez odnotowywanie zastosowanych wobec niego kar, środków karnych, środków probacyjnych i innych oddziaływań. A ponadto, określić stopień i zakres sprawowanej władzy rodzicielskiej oraz okoliczność orzeczonego nakazu

opuszczenia przez osobę stosującą przemoc w rodzinie lokalu zajmowanego wspólnie z osobą najbliższą a także fakt eksmisji.

Infrastruktura sieciowa przeciwdziałania przemocy w rodzinie zawiera aktywność i współdziałanie oraz wymianę informacji pomiędzy służbami w zakresie monitoringu zachowań osób uprzednio karanych za stosowanie przemocy wobec osób najbliższych. Sprowadza się ona głównie do zarządzania wykonania zawieszanej kary bądź odwołania warunkowego zwolnienia.

Wielowarstwowa analiza problematyki systemu zapobiegania działaniom przemocowym pozwoliła Autorowi pracy, wydzielić odrębny segment instytucjonalnej interwencji w postaci opracowania realizacji programów korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie w jednostkach penitencjarnych. Z tym zagadnieniem wiąże się także zwiększenie udziału osób skazanych przez sądy za przemoc w rodzinie w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych poprzez wzrost liczby wniosków do sądów w tym przedmiocie.

Dodatkowymi rozwiązaniami w zakresie profilaktyki przemocowej, jak słusznie zauważył Doktorant, staje się monitoring orzecznictwa sądów powszechnych w zakresie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych oraz wykonywania tego typu orzeczeń wobec sprawców tego typu zachowań inkryminowanych.

W indeksie rozwiązań prawno-organizacyjnych na szczególną uwagę zasługują między innymi: badanie skuteczności programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych kierowanych do osób podejmujących przemoc w rodzinie poprzez monitorowanie ich zachowań przez okres 3 lat po ukończeniu ich stosowania. Ponadto istotnym stało się wprowadzenie powszechnej praktyki wprowadzenia treści dotyczących zapobiegania, rozpoznawania i reagowania na przypadki przemocy w rodzinie do programów kształcenia zawodowego pracowników organów i służb realizujących obowiązki w zakresie profilaktyki i prewencji przemocowej.

Opisany system kontroli i zmiany społecznej w przedmiocie zredukowania liczby przypadków aktów przemocy w mikro-środowisku rodzinnym na wszystkich szczeblach administracji państwowo-samorządowej, generuje strategie w zakresie działań interakcyjnych, terapeutyczno- wspomagających oraz potrzeb bytowych.

W rozdziale V dysertacji doktorskiej obejmującej krajowe ramy porządku normatywnego dotyczącego zjawiska przemocy w rodzinie, na szczególną uwagę zasługują indagacje obejmujące problematykę wytycznych organów władzy oraz ich roli w porządkowaniu praktyki antyprzemocowej. Przewiduje ona procedury wzajemnej

współpracy, koordynacji, wymiany i doskonalenia w obszarze przemocowej tematyki pomiędzy jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej oraz specjalistycznymi ośrodkami wsparcia dla ofiar, organami ścigania i wymiaru sprawiedliwości, ochrony zdrowia, oświaty, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych oraz instytucjami, kościołami i związkami wyznaniowymi oraz organizacjami pozarządowymi na rzecz przeciwdziałania przemocy o ochrony głównie ofiar przemocy. Dodać należy, iż na szczeblu najniższym w zaprojektowanym modelu znajduje się gmina, zobowiązana do opracowania programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar tych wrogich zachowań. Elementami tego programu winno być : prowadzenie poradnictwa i interwencji związanych z edukacją służącą wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych tym procederem. A ponadto zapewnienie osobom dotkniętym przemocą, miejsc w ośrodkach wsparcia oraz tworzenie zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych skupiających profesjonalnych wykonawców zadań z dziedziny pracy socjalnej, polityki społecznej i resocjalizacji.

O dużych walorach myślenia analitycznego i olbrzymiej erudycji Doktoranta zaświadcza dyskurs naukowy zaprezentowany w rozdziale VI pod tytułem „Międzynarodowe regulacje prawne dotyczące przemocy w rodzinie”. Autor w sposób niezmiernie rzeczowy i z dużą starannością wydzielił trzy grupy zbiorów-regulatorów międzynarodowego porządku prawnego w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Są nimi: akty prawne oraz działania dotyczące przemocy wobec osób najbliższych podejmowane przez Organizację Narodów Zjednoczonych, przez Radę Europy oraz przez instytucje Unii Europejskiej.

Do pierwszej grupy zaliczono: Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i kulturalnych z tego samego roku, Konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet z 18 grudnia 1979 roku, konwencję w sprawie zakresu stosowania tortur oraz innego oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania z 10 grudnia 1984 roku, konwencja o prawach dziecka z 20 listopada 1989 roku, Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych z 13 grudnia 2006 roku oraz Rezolucję Zgromadzenia ogólnego ONZ oraz jego agend w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Kolejną grupę standardów międzynarodowych stanowiły zasady prawne uchwalone przez Radę Europy, tj. : Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 roku, która została podpisana w Rzymie, Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw człowieka w zakresie przemocy w rodzinie, konwencja w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy wobec kobiet i przemocy domowej z 7 kwietnia 2011 roku, Rekomendacja

Komitetu Ministrów Rady Europy w kwestiach dotyczących przemocy w rodzinie, w tym wobec kobiet ,dzieci, osób starszych i z niepełnosprawnościami, Rekomendacja i Rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie wobec kobiet w tym gwałtu małżeńskiego, wobec dzieci i ich krzywdzeniu poprzez zakazanie stosowania kar cielesnych oraz w sprawach dotyczących dzieci-świadków przemocy w rodzinie a także w kwestii środków ochrony dla ofiar przemocy w rodzinie oraz Uchwały Kongresu Władz Lokalnych i regionalnych dotyczące zwalczania przemocy w rodzinie wobec kobiet, podnoszenia świadomości, informacji, edukacji na rzecz minimalizowania działań przemocowych oraz standardowego gromadzenia danych statystycznych różnych rodzajów aktów przemocy.

Ostatnią podgrupę aktów prawa międzynarodowego dotyczących przemocy wobec osób najbliższych stanowiły źródła normatywne pochodzące od instytucji Unii Europejskiej. W tym miejscu wskazać należy na: Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie europejskiego nakazu ochrony z 13 grudnia 2011 roku, dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającą normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony przestępstw z dnia 25 października 2012 roku, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wzajemnego uznawania środków ochrony w sprawach cywilnych z dnia 11 stycznia 2015 roku, Rezolucję Parlamentu Europejskiego dotyczącą przemocy w rodzinie wobec kobiet: z 14 lipca 1986 roku, w sprawie obecnej sytuacji oraz przyszłych działań w zakresie zwalczania przemocy wobec kobiet z 2 lutego 2006 roku; w kwestii priorytetów oraz zarysu ram nowej polityki Unii Europejskiej w dziedzinie walki z przemocą wobec kobiet z 5 kwietnia 2011 roku; w sprawie likwidacji wszelkich form przemocy wobec kobiet i dziewcząt i zapobieganie wszelkim jej formom z 6 lutego 2013 roku oraz w sprawie strategii Unii Europejskiej na rzecz równości kobiet i mężczyzn z 9 czerwca 2015 roku.

System zintegrowanego i globalistycznego zapobiegania wszelkim formom wrogiej agresji przemocowej w makroskali uzupełniony został o praktyczne sprawstwo ze strony: Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego jako organu doradczego Unii Europejskiej, Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej oraz Europejskiego Instytutu ds. Równości Kobiet i Mężczyzn.

Rozbudowane fragmenty rozprawy doktorskiej dotyczące światowych standardów w dziedzinie ograniczania zjawiska przemocy w rodzinie zachowują wewnętrzną symetrię względem wszystkich wymagań aksjomatycznych w procesie poznawczym. Odpowiadają one na spójność, logiczność, wielość argumentów i wnioskowanie diagnostyczno- prognostyczne przypisywane aksjomatowi kontekstu, synergii, równowagi i zasadności.

Przytoczone przez Autora rozprawy zasady międzynarodowego porządku prawnego na rzecz zwalczania przemocy w rodzinie w zasadzie skupiają się wokół trzech zasadniczych celów. Do nich zaliczyć należy: zapobieganie przemocy, zapewnienie ochrony i wsparcia ofiarom oraz pociągnięcie do odpowiedzialności prawnej sprawców tych eksternalizacyjnych zachowań.

Strategia powyższa powinna być realizowana na drodze propagowania równości płci i zwalczania dyskryminacji kobiet, zwłaszcza w sferze prywatnej oraz w dziedzinie prawodawstwa i polityki społecznej. Nadto należy według wspólnych między terytorialnych kryteriów gromadzić dane dotyczące przemocy wobec wszystkich grup społecznych dotkniętych przemocą i opracowanie jednolitych i stałych dla państw Unii Europejskiej wskaźników na podstawie których można ustalić odpowiednie mechanizmy przyczyniające się do wzmocnień-skuteczności i efektywności kontroli i zmiany społecznej tegoż zjawiska. Ustawodawstwo i orzecznictwo krajów europejskich proponuje wdrażanie skutecznych i skoordynowanych programów edukacyjno- terapeutycznych na wszystkich poziomach i sektorach życia publicznego na rzecz zapobiegania przemocy i ochrony ofiar. Istotnym elementem wskazywanym przez międzynarodowe standardy kulturowo-cywilizacyjne w walce z przemocą w rodzinie w stosunku do wszystkich grup społecznych jest dążenie do eliminowania bezkarności sprawców i zadbanie, aby akty przemocowe były karalne na mocy prawa i wszczynane procedury odpowiedzialności z urzędu a nie na wniosek ofiary. W tym celu także należy podejmować starania na poziomie systemowym i organizacyjnym ułatwiające ofiarom dostęp do wymiaru sprawiedliwości.

Promowanie dostępu do organów wymiaru sprawiedliwości i instytucji opiekuńczo-socjalnych może znajdować miejsce, gdy społeczność lokalna wykształci samoistne inicjatywy obywatelskie wzmacniające zdolności krajowych organów administracyjnych i organizacji społecznych w zwalczaniu przemocy, jej przyczyn oraz skutków.

W całości należy zaakceptować stanowisko Doktoranta, iż najczęściej popełnianym czynem o znamionach przemocy w rodzinie, jest atak na kobiety na tle płciowym. W tym zakresie międzynarodowe regulacje prawne uznały, iż jest to przemoc skierowana przeciwko osobie ze względu na jej płeć, tożsamość płciową lub ekspresję płciową lub której ofiarami stają się w przeważającej mierze osoby danej płci. Stwierdziły, że może ona wywoływać skutki w postaci okaleczenia fizycznego, seksualnego, emocjonalnego lub psychologicznego albo szkodę o charakterze ekonomicznym.

Przemoc na tle płciowym jest formą dyskryminacji, naruszenia prawa do wolności i obejmuje działania pozostające w bliskich związkach partnerskich. Do nich zaliczyć należy: gwałt,

napaść na tle seksualnym, molestowanie, handel ludźmi, niewolnictwo, przymusowe małżeństwa oraz okaleczenie żeńskich narządów płciowych.

Ważną dziedziną poddaną regulacji międzynarodowej w obszarze walki z przemocą w rodzinie, jest sfera podstawowych praw ofiar przestępstw. W tej sferze proponuje się oddziaływania polegające na: udzielaniu informacji i wsparcia, udziału w postępowaniu karnym oraz ochrony ofiar jako podmiotów o szczególnych potrzebach w zakresie ochrony. W tej trzeciej kwestii postuluje się obligatoryjne rozwiązania normatywne polegające na stosowaniu zakazów chroniących ofiary. Są nimi: zakaz lub ograniczenie wstępu do miejsca w którym osoba objęta ochroną zamieszkuje, pracuje lub regularnie odwiedza lub przebywa. Kolejną formą prawnej ochrony jest zakazu lub uregulowania wszelkich form kontaktu z osobą ochraniającą, w tym za pośrednictwem telefonu, poczty elektronicznej lub zwykłej, faksu lub innych środków. Nadmienić należy także kolejny zakaz, sprowadzający się do ograniczenia zbliżania się na określoną odległość do osoby objętej ochroną.

Zgodzić się należy z indagacjami Autora pracy doktorskiej, iż o rzeczywistej ochronie ofiar zachowań inkryminowanych decydują nade wszystko gwarancje prawne przewidziane w ustawodawstwie powszechnym, stosowane w przypadkach odstępowania od reguł materialnej ochrony przez sprawcę czynu. Tymi gwarancjami powinny być regulowania nakładające: sankcje karne, decyzje nie mające charakteru prawnokarnego lub niezwłoczne i tymczasowe środki by uniemożliwić dalsze naruszenie prawa.

Całość wywodów Autora rozprawy koncentrująca się na ogólnokulturowych wzorcach normatywnego postępowania w sprawach związanych z prewencją przemocy w rodzinie pozostaje w bliskiej łączności z podstawowymi paradygmatami przedmiotu poznawczego. Posługiwanie się podejściem interpretatywno- krytycznym oraz normatywnym pozwoliło Autorowi, zakresić pole symboliczne obejmujące problematykę; socjologii, wychowania , wspomagania osobowości, tworzenie i interpretację wartości oraz kreowania modelu instytucjonalno-społecznego w przedmiocie walki z przemocą w środowisku domowym wobec najbliższych.

Na kanonie myślenia humanistyczno-pedagogicznego centrową pozycję w polityce międzynarodowej dotyczącej przemocy zajmują dzieci jako ofiary i świadkowie tych nieuważnych i niedojrzałych zachowań. Zalecenia koncentrują się przede wszystkim na zapobieganiu ,ustanowieniu opieki i terapii dla rodzin z problemem przemocy i zapewnieni kontynuacji działań przez służby medyczne i socjalne dla dziecka i jego rodziny. Istotnym działaniem kierunkowym na rzecz ograniczenia krzywdzenia i zaniedbywania małoletnich

jest pomoc w przywracaniu skrzywdzonym ofiarom ich własnego wizerunku w celu zapobieżenia przejmowania przez nich roli krzywdzącego rodzica. Fundamentalną kwestią jest działalność edukacyjna mająca na celu podniesienie samoświadomości społecznej na temat podstawowych praw dziecka w szczególności ich prawa do godności i integralności fizycznej. Wiąże się to upowszechnianiem wiedzy o zakazie kar cielesnych i innych formach upokarzającego, niehumanitarnego i poniżającego traktowania dzieci.

Europejskie standardy zachęcają do stosowania kreatywnych form wychowawczych i pozytywnych sposobów rozwiązywania sytuacji trudnych i konfliktowych bez stosowania przemocy wśród ogółu społeczeństwa. W grupie przedsięwzięć prewencyjnych zachodzi potrzeba w procesie socjalizacji i rozwoju dziecka, zabiegania o prawo do wyrażania swoich poglądów, opinii i akceptowania ich jako wymiaru tożsamościowych. Zalecane zadania to także: oferowanie dzieciom możliwości uzyskiwania poufnych porad, doradzania i prawnej reprezentacji, tak aby mogły one skutecznie reagować na zagrożenie przemocowe. Ponadto należy zapewnić efektywną i odpowiedzialną ochronę dla małoletnich, którzy są szczególnie narażeni na szkodliwe i upokarzające oddziaływanie, zwłaszcza wobec niepełnosprawnych i osób przebywających w instytucjach zamkniętych.

Rekomendując ze strony podmiotów międzynarodowych w obszarze profilaktyki przemocy w rodzinie wobec dzieci, zwracają szczególną uwagę na potrzebę materialnych i organizacyjnych zabezpieczeń przed wtórną wiktymizacją oraz zapewnienie pomocy i wsparcia.

Na koniec analizy funkcjonalno-celowościowych rozwiązań normatywnych ze strony podmiotów kreujących standardy wszechświatowe na rzecz ograniczenia przemocy w rodzinie wobec dzieci, należy wyartykułować potrzebę szkolenia wszystkich profesjonalnych wykonawców zadań, którzy pracują z dziećmi z rodzin z problemem przemocy, aby zdobywać wiedzę oraz niezbędne kompetencje i umiejętności do wczesnego wykrywania symptomów i wszelkich objawów tego zjawiska.

Autor rozprawy doktorskiej charakteryzując krajowe i międzynarodowe regulacje prawne w zakresie przedmiotu poznania zgromadził olbrzymi materiał diagnostyczny na temat zjawiska przemocy w rodzinie. Posiada on znaczącą wartość naukową i winien stać się podłożem do konstruowania demokratycznego ustawodawstwa oraz polityki społecznej o cechach normatywnych a nie anomijnych na rzecz walki z przemocą domową. Układ treści 150 przywołanych standardów wszechświatowych i 20 wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka stanowi logiczną i spójną całość dzięki ekwifinalności i ekwipotentjalności zastosowanych reguł hermeneutycznego poznania analizowanego zjawiska. I tak, zrozumieć

część, szczegół można tylko poprzez całość o kontekst oraz odwrotnie-rozumieć całość przychodzi po zrozumieniu szczegółu. Po drugie, zrozumieć człowieka, w tym przypadku osobę dotkniętą krzywdą-należy zawsze traktować go jak cel a nigdy jako środek. Natomiast użycie trzeciej reguły poznawczej, pozwala odslaniając rzeczywistość wspólnoty ludzkiej (dzieła), ukazać prawdę o nas samych, o świecie i o rozumieniu życia jako centrowej i immoralnej wartości.

Bardzo ważną zaletą opracowania mgr Michała Lewoca jest ujęcie analizowanego zagadnienia jako problemu społecznego od strony systemowej analizy znamion przestępstwa znęcania się w kontekście innych zachowań inkryminowanych sprawców przemocy w rodzinie oraz wiedzy interdyscyplinarnej na temat badanego zjawiska. Tego rodzaju podejście metodologiczne zaświadcza, iż algorytm badawczy posłużył umiejscowić przedmiot poznania w warstwie transracjonalnej. Autor w sposób profesjonalny i z olbrzymim, znawstwem opisał stronę przedmiotową przestępstwa znęcania się, zwracając uwagę na czynności sprawcze, formy, skutki i przedmiot wykonawczy z perspektywy mikro i makrostrukturalnej.

Wielowarstwowa analiza problematyki strony przedmiotowej przestępstwa znęcania się, wykazała, iż ustawodawca świadomie nie zdefiniował czynności sprawczej, jak ma to miejsce przy karnoprawnym ujęciu przestępstwa uporczywego nękania osoby (stalkingu). Polityka karna sądów powszechnych uwzględniająca różnorodność okoliczności charakteryzujących znęcanie się jako formę przemocy na tle emocjonalnym a odnoszącym się do grupy zachowań polegających na fizycznym lub psychicznym dręczeniu, prześladowaniu, niepokojeniu, zastraszaniu, ma wypracować właściwą wykładnię niedookreślonej sfery antecedensów konstytuujących instytucję prawną od strony czynności sprawczej.

W obszarze prawnej konstrukcji przestępstwa znęcania się należy zauważyć, iż czyn ten nie obejmuje całości czynów zabronionych, które można zakwalifikować jako przemoc w rodzinie. W ujęciu Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, każde przestępstwo zawierające znamię przemocy lub groźby jej użycia, bądź którego opisany w przepisie skutek powstał z uwagi na zastosowanie przemocy, skierowane wobec osoby najbliższej, powinno być uważane za przemoc w rodzinie.

Dokonując szczegółowej interpretacji zachowań karalnych stypizowanych w kodeksie karnym można zakwalifikować szereg czynów jako przemoc w rodzinie, pod warunkiem, że są skierowane w stosunku do osoby najbliższej. Do tej grupy, Autor rozprawy zaliczył: zabójstwa, spowodowanie ciężkiego, średniego i lekkiego uszczerbku na zdrowiu, pozbawienie wolności, groźba bezprawna, uporczywe nękanie, przemoc lub groźba

beprawna w celu zmuszenia do określonego zachowania, utrwalanie i upowszechnianie wizerunku nagiej osoby, zgwałcenie, współżycie płciowe na osobie podległej, w krytycznym położeniu, pedofilia-prezentowanie treści lub uprawianie, kazirodztwo, prezentowanie treści pornograficznych, doprowadzenie przemocą innej osoby do uprawiania prostytucji oraz rozpijanie małoletnich.

Ustawodawca penalizując zachowania człowieka polegające na: fizycznym lub psychicznym znęcaniu się nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny- określa wyraźnie przedmiot ochrony jurystycznej. Są nimi, dobra osobiste tych osób, takie jak ich życie i zdrowie fizyczne i psychiczne oraz bezpieczeństwo osób najbliższych i innych wskazanych w art. 207 k.k. a także należyte, wolne od przemocy traktowanie wraz z rodziną jako miejsca bezpiecznego i uwolnionego od jakichkolwiek zachowań eksternalizacyjnych.

Wypada w całości podzielić pogląd Doktoranta, iż za pośrednictwem wykładni systemowej oraz uwzględniając zasadę spójności systemu prawnego i ratyfikowane przez nasz kraj konwencje międzynarodowe w sprawie zapobiegania i zwalczania przemocy w rodzinie-można dopiero doprecyzować legalną definicję przedmiotu ochrony przestępstwa znęcania się.

Ustawodawca penalizując ten rodzaj zachowania człowieka zwraca uwagę; na co kładzie duży nacisk w rozważaniach jurystyczno- orzeczniczych także Autor recenzowanej rozprawy: iż cechą istotną jest znęcanie się. A zatem stan dynamiczny polegający na działaniach lub zaniechaniu, umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dotkliwych cierpień moralnych, powtarzający się w czasie albo jednorazowy, lecz intensywny i rozciągnięty w czasie. Dodatkowo, że działania podejmowane są w celu udręczenia osoby pokrzywdzonej, poniżenia jej lub dokuczenia albo wyrządzenia jej innej przykrości bez względu na rodzaj pobudek.

Do wartościowych wątków rozprawy zaliczyć należy indagacje obejmujące rozważania karno- prawnej analizy przestępstwa znęcania się. I tak, jest to czyn formalny z działania lub zaniechania i dla jego istnienia nie jest wymagane spowodowanie skutku. Do występowania tego czynu nie jest wystarczające subiektywne odczucie pokrzywdzonego dla spełnienia świadomości wpisane we wzorzec kulturowego postrzegania immoralnych wartości takich jak: życie i zdrowie człowieka.

Natomiast ocena charakteru działań sprawcy i związanej z nimi skalami dolegliwości u pokrzywdzonego jest istotna z punktu widzenia możliwości zakwalifikowania zachowań sprawcy do odpowiedniej formy tegoż czynu.

Zwrócić należy uwagę, iż pojęcie znęcania się zawiera w sobie występowanie elementu przewagi, dominacji i nadrzędności nad ofiarą i tym samym pokrzywdzony nie może się sprawcy przeciwstawić. Jest to działanie niezależne od faktu, czy osoba nad którą sprawca się znęca nie sprzeciwia mu się i nie próbuje się bronić. Środki ochrony są dozwolone, gdyż każdy człowiek ma prawo do odpierania bezpośredniego i bezprawnego ataku na osobiste dobra ochrony prawnej.

Zdaniem Doktoranta, którego stanowisko podzielam: przestępstwa znęcania się można dopuścić się tylko z winy umyślnej i gdy sprawca ma chęć zadania cierpień innej osobie; a zatem działa w formie zamiaru bezpośredniego, bez względu na rodzaj pobudek. Tym samym godzenie się napastnika jako agresora na taki efekt nie wystarcza do uznania występowania tegoż czynu.

W orzecznictwie sądowym odnotowuje się trajektorię potwierdzającą, iż w przypadku przestępstwa z art. 207 k.k. nie jest konieczne wskazywanie konkretnych motywów lub pobudek, którymi kierował się sprawca ani też dochodzenie celu do którego dążył. Dodać należy, iż tzw. znamię modalne w postaci szczególnego okrucieństwa, odnosi się do rodzaju i sposobu działania sprawcy a nie do skutków wystąpienia ze względu na zaistniały czyn. Ontologiczną treść szczególnego okrucieństwa należy wiązać z zadawaniem pokrzywdzonemu dotkliwych cierpień, przekraczających znacznie swoją intensywnością podstawowe zachowanie sprowadzające się do znęcania się.

Ustawodawca wprowadził surowszą odpowiedzialność za znęcanie połączone ze szczególnym okrucieństwem lub gdy tego rodzaju postępowanie sprawcy doprowadziło pokrzywdzonego do targnięcia się na własne życie. Dla kwalifikowanej formy prawdy w tym drugim przypadku zaliczyć należy sytuacje w których pokrzywdzony na skutek znęcania się podjął nieskuteczny zamach samobójczy.

Przestępstwa znęcania się ze szczególnym okrucieństwem są popełniane rzadko i tak na przykład w 2015 roku skazano z art. 207 paragraf 2 k.k. jedynie 16 osób, co stanowi 0,13 % wszystkich skazanych z art. 207 ustawy karnej. Natomiast zachowania przestępcze polegające na zadawaniu ofierze okrucieństwa w następstwie czego podejmuje się ona targnięcia na własne życie, są popełniane częściej. W stosunku do analogicznego okresu, w kraju

odnotowano 73 przypadki, co stanowi 0,6 % ogółu czynów tego typu podstawowego wraz z formami kwalifikowanymi.

O dużych walorach erudycyjnych oraz myśleniu analitycznym Autora pracy zaświadcza dyskurs porównawczy pomiędzy instytucją prawną znęcania się a przemocą w rodzinie. Doprowadził on do konstatacji, iż różnice występują w zakresie przesłanek dotyczących kręgu adresatów oraz intensywności i dolegliwości działań sprawcy. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z 29 lipca 2005 roku określiła szerszy krąg podmiotowej ochrony, poprzez dodanie obok osób najbliższych, także osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących.

Gdy odslaniamy drugą różnicę, to zgodnie z ustaleniami Autora, wskazujemy przesłankę intensywności i dolegliwości działań sprawcy. Otóż w przypadku przestępstwa znęcania się sprawca każdorazowo swą intensywnością wykracza poza granice zwyczajowego naruszenia nietykalności fizycznej, znieważenia, poniżenia lub innego naruszenia czci pokrzywdzonego. Nie budzi wątpliwości, że singularne wyżej wymienione działania przy spełnieniu pozostałych przesłanek, powinny być uznawane jako przemoc w rodzinie. Nie mniej nie będzie to jednak znęcanie się w rozumieniu art.207 k. k., gdyż brak w nim okoliczności intensywności i dolegliwości dla pokrzywdzonego.

Do pozytywnych i w pełni satysfakcjonujących elementów pracy zaliczyć należy zagadnienia przedłożone w rozdziałach od ósmego do szesnastego, odnoszące się do założeń metodologicznych własnych badań empirycznych oraz relacyjnego ich opisu. Przyjęto model analizy jakościowej w oparciu o paradygmat strukturalno-funkcjonalny i interpretatywno-krytyczny. Analiza poznawcza obejmowała uzyskanie wiedzy na temat reakcji organów wymiaru sprawiedliwości na przestępstwa przeciwko rodzinie, ze szczególnym uwzględnieniem wymiaru kary, środków karnych i obowiązków probacyjnych. Celami uzupełniającymi badań własnych było zgromadzenie materiału diagnostycznego związanego z osobą oskarżonego, uwarunkowaniami środowiskowymi, karierą zawodową sprawcy, jego uzależnieniami a także powrotnością do przestępstwa. Ważnymi kategoriami poznawczymi były kwestie dotyczące: izolacji od osób pokrzywdzonych podczas postępowania karnego w postaci zatrzymania, zastosowania środków zapobiegawczych, stanowiska sprawcy odnośnie zarzutów karnych oraz jego aktywność procesowa .

Przedmiot postępowania epistemologicznego uzupełniają informacje na temat: pokrzywdzonych, ich stosunku do sprawców oraz aktywności procesowej. Autor rozprawy doktorskiej poszerzył znacząco indeks zagadnień badawczych o kwestie: wpływu oskarżyciela publicznego na treść orzeczenia sądowego, długości postępowania

przygotowawczego i sądowego, funkcjonowania procedury policyjnej rejestrowania spraw z zakresu przemocy w rodzinie (tzw. niebieskie karty) oraz inicjatywy procesowej podmiotu tworzących system profilaktyki i prewencji przemocy w rodzinie.

Tym samym przedmiot poznawczy został zinterpretowany całościowo i poddany systemowej weryfikacji w praktyce. Algorytm metodologiczny obejmujący obok przedmiotu badań, cele główne i szczegółowe, problemy badawcze i hipotezy oraz metody i środki pomiaru, został skonstruowany zgodnie z wymogami i standardami wiedzy społecznej.

Doktorant na etapie analizy koncepcyjnej postawił cztery hipotezy badawcze, które poddał szczegółowej weryfikacji empirycznej. Założenia iż czyny z art.207 k.k. traktowane są zbyt łagodnie przez organy wymiaru sprawiedliwości w wymiarze kary pozbawienia wolności kształtują się w dolnych granicach ustawowego zagrożenia, dodatkowo z warunkowym zawieszeniem wykonania tej kary. Kolejna hipoteza badawcza wskazuje, iż w postępowaniu karnym istnieją znaczne luki w zakresie konstruowania pełnej diagnozy psychopedagogicznej dotyczącej podejrzanego o popełnienie przestępstwa znęcania się wobec osoby najbliższej w rodzinie.

Ustalono także, iż prawno- karna ochrona wiąże się z zapewnieniem bezpieczeństwa i prewencja pokrzywdzonych w trakcie trwania postępowania karnego, a zatem działania organów prokuratury oraz sądów w zakresie izolacji sprawcy od ofiary poprzez stosowanie lub modyfikowanie środków zapobiegawczych są nie satysfakcjonujące. Ostatnia hipoteza badawcza zakładała, że prawo osób pokrzywdzonych przemocą w rodzinie do szybkiego procesu i współpracy z instytucjami bądź podmiotami wykonującymi zadania w ramach systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest w znacznej mierze ograniczone.

Autor rozprawy doktorskiej zastosował metody badawcze w postaci: jakościowej analizy tekstu i twórczych triangulacji statystycznych wspartych na modelu regresji logistycznej. Technikami pomiaru były: badania i analiza źródeł wtórnych w postaci akt spraw sądowych oraz analiza i opracowanie danych statystycznych.

Posłużono się narzędziem umożliwiającym jednolitą i spójną weryfikację materiału akt sądowych w postaci wystandaryzowanego kwestionariusza. Badania przeprowadzono w dziewięciu sądach rejonowych, gdzie dokonano analizy łącznie 456 akt spraw karnych za okres 2013-2015 roku, w których zarzut dotyczył przestępstwa znęcania się nad osobą najbliższą z art. 207 k.k.

Organizacja badań własnych, jej przebieg i interpretacja wyników analiz empirycznych zaświadcza o dużych kompetencjach i umiejętnościach posługiwania się warsztatem naukowym przez Autora opracowania.

Ze względu na wysoką wartość i rzetelność przeprowadzonych badań celowym będzie przywołanie podstawowych konstatacji i uogólnień. I tak, najczęściej występującymi formami przemocy fizycznej było: bicie pięściami i dłońmi, popychanie oraz szarpanie. Te trzy formy przemocy fizycznej stanowiły ponad 67% wszystkich form przemocy fizycznej. Pozostałe przypadki stosowania przemocy fizycznej występowały jako: kopanie, duszenie, ciągnięcie za włosy, rzucanie przedmiotami, wykręcanie rąk oraz uderzanie przedmiotami.

Przemoc seksualna odnotowana została jako: wymuszenie pożycia seksualnego oraz innych praktyk seksualnych w małżeństwie oraz w relacjach intymnych. Natomiast przemoc ekonomiczna ujawniła się jako: niszczenie sprzętu domowego, rzeczy osobistych pokrzywdzonych, odbieranie pieniędzy, wymuszanie pieniędzy na alkohol oraz nałożenie na wydatki gospodarstwa domowego.

Przeprowadzone badania aktowe wskazały, że w toku postępowania przygotowawczego żaden z pokrzywdzonych nie skorzystał z prawa do odmowy składania zeznań. W toku postępowania sądowego na łączną liczbę 589 pokrzywdzonych, jedynie 24 z nich odmówiły składania zeznań, co stanowi zaledwie 4 %. Ustalono także, iż w niemal 60 % spraw zostały zawarte informacje dotyczące wszczęcia procedury prewencyjnej ze strony organów policyjnych ze względu na zgłoszone wypadki przemocy w rodzinie. Badania aktowe wykazały, iż w około 93 % przypadków organy postępowania przygotowawczego dowiedziały się o zdarzeniach od samych pokrzywdzonych. Jedynie w nielicznych przypadkach, łącznie 32 (7%) postępowanie było wszczynane na skutek zawiadomienia przez inną osobę lub instytucję.

Pośród 330 środków zapobiegania zastosowanych wobec 206 oskarżonych prokuratury najczęściej, bo aż w 50 % stosowali dozór policji z dodatkowymi obowiązkami. Kolejnymi środkami były: nakaz opuszczenia lokalu mieszkalnego zajmowanego wspólnie z osobą pokrzywdzoną (ponad 30 %), tymczasowe aresztowanie (ponad 15%) oraz pojedyncze przypadki stosowania innych środków zapobiegawczych (np. poręczenie majątkowe, wskazanie miejsca pobytu, zakaz opuszczania kraju).

Badania ankietowe pozwoliły ustalić, iż w znaczącej większości podejmowanych (197-ponad 95 %) środki zastosowane w postępowaniu przygotowawczym były utrzymywane w mocy do chwili złożenia aktów oskarżenia do organów sądowych.

Co w trzeciej sprawie z art.207 k.k. oskarżyciel publiczny dołączył do aktu oskarżenia wniosek o wydanie wyroku i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar. Świadczy to o istotnym wpływie organów prokuratorskich na ostateczny kształt polityki orzeczniczej w sprawach o przestępstwa znęcania się nad osobą najbliższą.

Należy odnotować, iż ok.90 % spraw postępowania przygotowawczego trwało do 6 miesięcy, zaś ponad połowa z nich (202) zakończyły się w okresie do 3 miesięcy. Jedynie w około 10 % przypadków postępowania trwały dłużej od 6 miesięcy do roku, zaś w nielicznych przypadkach trwały dłużej, bo do 2 lat (8 spraw) i w jednym przypadku do 5 lat, co łącznie stanowiło 2% wszystkich spraw.

W badanych sprawach, wśród łącznie 469 oskarżonych ujawniono 29 kobiet (6,2%) oraz 440 mężczyzn (93,8%). Kobiety-sprawczynie znęcania się w 10 przypadkach agresję swoją skierowały na własne dzieci, a w 7 przypadkach na matki i w 6 przypadkach na dorosłe córki.

Najczęściej osobami oskarżonymi o popełnienie przestępstwa znęcania się są osoby pomiędzy 31-60 rokiem życia, którzy łącznie stanowią 60 % wszystkich sprawców. Najbardziej dominującą zaś kategorią wiekową byli oskarżeni w wieku od 31 do około 40 lat (ponad 30 %). Natomiast najmniej liczna była populacja młodocianych sprawców w przedziale wiekowym od 17 do 21 lat (około 2,5%). Sprawcy znęcania się w olbrzymiej większości zamieszkiwali w mieście (około 80 %) w tym przede wszystkim w dużych aglomeracjach liczących ponad 5000 tysięcy mieszkańców (około 60 %) z tej kategorii skazanych.

Status pozycyjny sprawców przemocy wobec osób najbliższych jest niski, gdyż 45 % ogółu oskarżonych legitymuje się jedynie wykształceniem zawodowym, 30% osób wykształceniem podstawowym, zaś wykształcenie wyższe posiadało zaledwie 4,5% sprawców. Stale zatrudnionych było ponad 26 % badanych w całej populacji oskarżonych, a ponad połowa nie pracowała lub sporadycznie podejmowała pracę dorywczą.

Badania ujawniły, iż około 54 % oskarżonych pozostawało w związkach matrymonialnych a stan kawalerski deklarowało około 30 % sprawców. Nieco więcej niż połowa skazanych posiada dzieci w gospodarstwie domowym, najczęściej małe w wieku do 11 lat, co stanowi ponad 60 % tej kategorii badawczej.

Niemal 96 % oskarżonych o popełnienie przestępstwa znęcania się zamieszkiwało w chwili popełnienia czynu we wspólnym gospodarstwie domowym z osobami pokrzywdzonymi. Sytuacja ta dowodzi o występowaniu wysokiego ryzyka kontynuowania ataków wrogich przez sprawców wobec swoich najbliższych, będących ofiarami ich dotychczasowego stylu życia.

Analiza dokumentacji sądowej potwierdziła wysoką korelację współwystępowania choroby alkoholowej sprawców przemocy jako czynnika generującego agresję eksternalizacyjną. W ponad 60 % przypadków oskarżony znajdował się w chwili czynu pod wpływem alkoholu, a w ponad 50 % skazani wykazywali objawy nałogowego uzależnienia.

W świetle raportowanych opinii sądowo- psychiatrycznych sporządzonych wobec sprawców przemocy, jedynie w 16 przypadkach stwierdzono ograniczenie zdolności rozpoznania czynu w stopniu znacznym i możliwości pokierowania własnym postępowaniem(około 6%).

Przegląd akt sądowych dostarczył wiedzy, iż około 55 % oskarżonych nie było uprzednio karanych, zaś 45% skazanych było notowanych w rejestrach karnych. Najczęściej popełnianymi czynami inkryminowanymi były: kradzieże, prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości, groźby karalne, rozboje, znieważenie funkcjonariusza, niealimentacja oraz oszustwa. Jedynie niewielki odsetek, niemal 7% oskarżonych działało w warunkach powrotności do przestępstwa, zaś w warunkach recydywy wielokrotnej nie odnotowano żadnego przypadku.

Niemal w 60 % badanych spraw dochodziło do uprzedniej interwencji organów policji wobec sprawców przemocy i najczęściej były one wielokrotne większości spraw (około 58%) oskarżeni kwestionowali swoją winę, nie przyznając się do zarzutów i wypierając fakty potwierdzające popełnienie przestępstwa znęcania się w stosunku do osoby najbliższej.

Wśród łącznie 589 pokrzywdzonych było jedynie 80 mężczyzn (15%) i aż 509 kobiet, co stanowi ponad 86 % wszystkich pokrzywdzonych.

Najczęściej osobami pokrzywdzonymi w sprawach dotyczących przestępstwa znęcania się są osoby w przedziale wieku 31-60 lat, którzy łącznie stanowili około 80 % wszystkich ofiar. Status pozycyjny ofiar przemocy w rodzinie jest podobny do wykazywanego przez sprawców tych przestępstw. I tak, około połowy osób poszkodowanych legitymuje się niskim wykształceniem, w większości wykonują zawody fizyczne a około 34 % posiadało stałe źródło zatrudnienia.

Przestępstwa znęcania się najczęściej stwierdzane w związkach małżeńskich i są one udziałem mężów wobec żon (40 % wszystkich przypadków).W przypadkach gdy przestępstwo przemocowe skierowane jest wobec małoletnich to wówczas pokrzywdzonymi są dzieci oskarżonych, częściej synowie aniżeli córki.

Doktorant zgromadził olbrzymi materiał diagnostyczny odnośnie postępowania sądowo- rozpoznawczego w sprawach obejmujących przestępstwa znęcania się w stosunku do osób najbliższych. Wartość informacyjna tych danych pokazuje w jakim stopniu organy sądowe są w stanie zobiektywizować stany faktyczne zarzucanych czynów oraz zindywidualizować postępowanie na poziomie ochrony praw i wolności osobowych.

Odsetek spraw kierowanych do mediacji jest niewielki i wynosił około 8%.Pokrzywdzeni zachowują bierną postawę procesową, ograniczając swój udział do występowania w roli świadka. Zaledwie 9% ofiar decyduje się wstąpić w spór sądowy na pozycji oskarżyciela

posiłkowego. Charakterystyczną trajektorią procesową była tendencja w niemal co czwartej sprawie wnioskowania przez oskarżonego do sądu o wydanie wyroku skazującego i wymuszenie określonej kary bez przeprowadzenia postępowania dowodowego.

Dokładnie połowa badanych spraw zakończona została w podstawowym postępowaniu instancyjnym w terminie do 3 miesięcy.

W ponad 93% przypadków organy sądowe stwierdziły winę oskarżonych skazując ich (80,3%) bądź warunkowo umorzyły postępowanie (13,1%). Łącznie we wszystkich badanych sprawach, w których sądy skazały bądź warunkowo umorzyły postępowanie, dokonano zmiany kwalifikacji prawnej czynu jedynie w 8 % ogółu spraw. Podsumowując badania w zakresie czasu trwania postępowania karnego należy zauważyć, że najczęściej trwały w przedziale czasowym od 6 do 12 miesięcy (około 45 % wszystkich spraw).

Do szczególnie interesujących rozważań Autora opracowania należy zaliczyć indagacje odnoszące się do oceny funkcji orzeczniczej sądów w zakresie przestępczości przemocowej wobec rodziny. Dokonując pomiaru polityki karnej sądów powszechnych dotyczącej kontroli zachowań inkryminowanych obejmujących znęcanie się nad osobą najbliższą na tle globalnej przestępczości przemocy domowej, można ustalić zasadnicze tendencje i praktykę jurydyczną w przedmiocie profilaktyki i prewencji działań nieuważnych i niedojrzałych dla tego typu dobra ochrony prawnej. Raportując rodzaj orzekanych kar i środków karnych, modyfikację orzeczeń w zakresie stosowania środków zapobiegawczych do czasu zakończenia postępowania rozpoznawczo- sądowego oraz wymiar prawomocnie orzeczonych sankcji penalnych, można dopiero uzyskać pełną wiedzę na temat kryminologicznej oceny orzecznictwa sądowego w przedmiocie kontroli i zmiany społecznej.

Badania aktowe wyroków w zakresie rodzajów orzeczonych kar potwierdziły, iż podstawowym instrumentem penalnym w sprawach o czyn z art. 207 k.k. jest kara pozbawienia wolności wymierzona wobec około 90% wszystkich skazanych. Liczba odnotowanych bezwzględnych kar pozbawienia wolności wynosiła zaledwie około 9%, zaś wielkość sankcji izolacyjnej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania była zdumiewająca i plasowała się w przedziale około 81% wszystkich skazanych na ten rodzaj kary. Porównując wyniki badań terenowych do ogólnopolskich danych statystycznych należy podkreślić dużą zbieżność w temacie rodzaju dolegliwości karnej stosowanej przez sądy wobec sprawców przemocy.

Analizując dane ogólnokrajowe oraz rezultaty badań aktowych Doktoranta, należy potwierdzić kolejną zbieżność dotyczącą wymiaru orzeczonych kar pozbawienia wolności. Dominują kary izolacyjne w wymiarze od 6 miesięcy do 1 roku (znacznie powyżej

60 %), następnie kary w przedziale od 1 roku do 1 roku i 6 miesięcy (około 20%) a dopiero w następnej kolejności plasują się kary od 1 roku i 6 miesięcy do 2 lat (ponad 10 %). A zatem w obu porównywalnych populacjach badawczych ponad 99 % wszystkich kar pozbawienia wolności to kary do 2 lat, a zatem orzekane w dolnych granicach ustawowego zagrożenia czynu z art.207 k.k.

Przegląd dokumentacji sądowej za czyny znęcania się wobec osoby najbliższej dostarczyły informacji, iż sądy zaledwie w 18 % przypadków sporządziły pisemne uzasadnienie swoich orzeczeń. Pasywność organów wymiaru sprawiedliwości w tym zakresie potwierdza, iż sądy nie znajdują uzasadnień do ich sporządzania z urzędu i nie oddziałują także na poszkodowanych aby składać formalno-prawne wnioski o ich dokonywanie. Przeprowadzając samoistną ocenę sporządzonych wyroków sądowych można zauważyć, iż przeważają dane dotyczące opisu przebiegu zdarzeń przestępczych oraz oceny zgromadzonych materiałów dowodowych. Natomiast ubóstwo danych osobo-poznawczych, diagnoz sądowo- psychiatrycznych oraz informacji o interakcjonizmie rodzinnym, które powinny stanowić zasadniczą podstawę do indywidualizacji odpowiedzialności sprawców za dokonane przestępstwa. Wśród powoływanych okoliczności przeważają dane formalno-prawne będące odpowiedzią na dyrektywy wymiaru kary określone w art. 53 k.k., bez jakichkolwiek merytorycznych określeń usprawiedliwiających wybór nałożonej sankcji penalnej przez sądy. Tło orzecznicze dla tych spraw karnych w których zapadały wyroki z uzasadnieniami stanowiły antecedeny obciążające sprawców przemocy. Do nich zaliczyć należy: działania pod wpływem alkoholu, długi okres trwania zachowań przestępczych, drastyczne formy działania, uprzednia karalność oraz znaczny stopień społecznej szkodliwości wynikający z tego typu postępowania.

Uogólniając politykę orzeczniczą sądów w analizowanych sprawach należy wyraźnie odnotować schematyzm oraz symplistyczne i symplisytyczne podejście w przedmiocie indywidualizacji kar i środków karnych w stosunku do sprawców zachowań eksternalizacyjnych.

Dokonując pogłębionych analiz w kwestii alternatywnych sankcji stosowanych przez sądy za przestępstwa znęcania się, należy jednoznacznie i synoptycznie stwierdzić, iż brak jest jakichkolwiek racjonalnych przesłanek warunkujących minimalistyczne podejście w tej kwestii. Bowiem na ogólną liczbę 449 oskarżonych, sądy orzekły w badanych sprawach, środki karne jedynie wobec 47 osób, co stanowi nieco ponad 10 %. Orzekając środki karne to nade wszystko: nawiązka, nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, świadczenia pieniężne, przepadek mienia, zakaz zbliżania się do ofiar,

obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę oraz zakaz prowadzenia pojazdów. Rodzaj zastosowanych środków karnych potwierdza, iż instrumenty probacyjne nie znajdują zwolenników wśród sędziów, którzy tym samym preferują myślenie konserwatywne, stereotypy i mity o bezpiecznym i skutecznym karaniu oraz populistyczne i rutynowe sądy o preferowaniu kary izolacyjnej. Obowiązki nakładane na sprawców w okresie próby przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności także potwierdzają niezadowalającą politykę sądową w przedmiocie dywersyfikacji orzeczeń. W badaniach aktowych organy wymiaru sprawiedliwości uchyliły się od orzekania obowiązków probacyjnych aż wobec około 34 % sprawców.

O całkowitym braku zindywidualizowanego podejścia w polityce karnej ze strony sądów orzekających w sprawach znęcania się wobec osób najbliższych, jest atrofia stosowania obowiązku probacyjnego w postaci poddania się skazanym obligatoryjnemu uczestniczeniu w programach korekcyjno- edukacyjnych.

W roku 2015 na 9217 skazanych z art. 207 paragraf 1, k.k., wobec których wymierzono kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej zobowiązały do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno- edukacyjnych 1.063 sprawców (11,53%). Natomiast w badaniach terenowych, Autora rozprawy odsetek takich rozstrzygnięć jest jeszcze mniejszy, gdyż na 298 spraw w których sądy orzekały obowiązki probacyjne, ten rodzaj rozstrzygnięć miał miejsce jedynie w 13 przypadkach (około 3%).

Interesujące są uwagi Autora dysertacji, odnośnie skuteczności przebiegu okresu próby, poddanego kontroli kuratora sądowego w ramach instytucji zawieszanej kary pozbawienia wolności w stosunku do sprawców znęcania się. W nawiązaniu do art.169 „b” kkw. Wprowadzono trzy kategorie grup ryzyka powrotu do przestępstwa wobec osób objętych dozorem kuratorskim, tj. grupa obniżonego ryzyka, grupa podstawowa oraz grupa podwyższonego ryzyka. Zakwalifikowanie sprawców przemocy domowej do kategorii podwyższonego ryzyka i powierzenie pieczy kuratora zawodowego w warunkach probacji stanowi jedynie zewnętrzne i mocno fasadowe warunki dla oddziaływania profilaktyczno- prewencyjnego. Elementy te nie przekładają się na specjalistyczne programy resocjalizacji i readaptacji społecznej skazanych za przestępstwa przemocowe wobec rodziny. Odnotować należy daleko idące braki w edukacji i korekcji sprawców przestępstw o podłożu internalizacyjnym i eksternalizacyjnym, które winny doprowadzić do procesu ich dezintegracji pozytywnej i wtórnej integralności struktur i dynamizmów osobowościowych. Poprzestanie na kontroli formalnej zadowalającej się inwigilacją w sferze powrotności

do przestępstwa pozostaje biegunowo odmienne od pracy probacyjnej opartej o strategię caseworku i kliniczny wariant kuratorskich oddziaływań resocjalizacji inkluzyjnej.

Dysertację doktorską zamykają rekomendacje dla praktyki mające charakter ustaleń moderacyjnych o walorach organizacyjnych, orzecznich oraz legislacyjnych. Recenzowane dzieło naukowe charakteryzuje się walorami aplikacyjnym dla szeroko pojętego systemu profilaktyki i prewencji przemocy w rodzinie. W grupie 18 propozycji mających na celu usprawnić model instytucjonalno-prawny, przeciwdziałania zjawisku przemocy domowej jedynie 3 postulaty mają walory materialnych a nie formalno-proceduralnych rozstrzygnięć. Na szczególną zatem uwagę zasługują sugestie Autora, upominającego się o: częstsze proponowanie sądu w ramach art.335 paragraf 1 k.p.k. zastosowania różnorodnych obowiązków probacyjnych bądź środków karnych w celu właściwego oddziaływania na sprawców oraz ochronę osób pokrzywdzonych. Ponadto należałoby zwiększyć aktywność organów wymiaru sprawiedliwości w zakresie stosowania i modyfikowania środków zapobiegawczych w toku postępowania przygotowawczego oraz rozpoznawczego. A także, zmienić praktykę w zakresie orzekania nakazu opuszczenia lokalu przez sprawcę, zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym. Winno być regułą bez jakichkolwiek wyjątków, iż nakaz ten orzekany obligatoryjnie obejmował wszystkie sprawy dotyczące znęcania się wobec osoby najbliższej. Ostatnią cenną propozycję o charakterze modalności generatywnej, zdaniem mgr Michała Lewoca, jest postulat częstszego stosowania obowiązku probacyjnego uczestnictwa oskarżonych w programach korekcyjno-edukacyjnych. Bowiem jedynie za pośrednictwem zindywidualizowanych oddziaływań korekcyjnych można skutecznie i efektywnie zmieniać zachowanie sprawców i chronić ofiary przestępstw.

Metaanaliza badawcza obejmująca sprawy karne za przestępstwa znęcania się wobec osoby najbliższej z art. 207 k.k. pozwoliła Doktorantowi na sformułowanie 7 reguł socjotechnicznych, z których 3 posiadają cechy innowacyjności legislacyjnej, umożliwiającej sprawniejsze działania sądów w tym zakresie. W wyrokach skazujących winien być wskazany konkretny podmiot realizujący program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, gdyż zasadą w sprawach przemocy w rodzinie należałoby obligatoryjnie orzekać ten obowiązek probacyjny. Niezależnie od uzyskania konkretnego ośrodka, celowym byłoby zdefiniowanie typu programu odpowiadającego na źródła zachowań patologicznych. W tym zakresie daleko idąca konkretyzacja i profesjonalizacja typu i rodzaju strategii resocjalizacyjnej winna wpisywać się w sentencję orzeczniczą sądów.

Kolejnym krokiem usprawniającym wyrokowanie sądów w sprawach obejmujących przestępstwa przemocy w rodzinie, jest wprowadzenie instytucji obligatoryjnej oceny szczegółowych potrzeb osoby pokrzywdzonej w postępowaniu karnym. Wiązałoby się to z koniecznością stawiania profesjonalnej i pełnej diagnozy psychopedagogicznej pozwalającej ustalić dynamizmy i mechanizmy obronne i ochronne u ofiar tego typu zachowań wrogich. Zgodnie z wiedzą kognitywistyczną na płaszczyźnie interwencji pozwalających przywrócić potrzebę bezpieczeństwa, skuteczności oraz potrzebę hubrystyczną u poszkodowanych, należy formułować strategię prawną przeciwdziałania eskalacji tego zjawiska. Elementem komplementarnym w stosunku do dyrektywy formułowania szczegółowych potrzeb osób pokrzywdzonych w postępowaniu karnym byłoby wprowadzenie do ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie cywilnych środków ochrony na rzecz tych osób. Doprowadziłoby to do zdynamizowania polityki karnej, która mogłaby znacząco rozszerzyć zakres prawnych środków kontroli i zmiany w obszarze profilaktyki i prewencji przemocy w rodzinie.

III. Przyczynek do dalszych pogłębionych metaanaliz naukowo-badawczych

Rozprawa doktorska mgr Michała Lewoca stanowi bardzo cenny wkład w rozwój wiedzy prawno- kryminologicznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie. W całości akceptuję indagacje Autora dzieła, które traktuję jako pionierskie w wymiarze interdyscyplinarnej prezentacji badawczej, porządkujące informacje na temat skuteczności prawa w zakresie ograniczenia czynów inkryminowanych związanych z przemocą domową.

W celu dalszego pogłębiania procesu poznawczego pozwalam sobie na przyczynkarskie uwagi, które mogą jedynie wzbogacić warsztat metodologiczny i horyzont postrzegania spraw a tym samym przyczynić się do zdynamizowania i głębszego strukturalizowania pola eksploracji badawczej.

1. Opis problematyki prawno- karnych i kryminologicznych uwarunkowań przestępczości związanej z przemocą w rodzinie, sprowadza się do ukazania relacyjności pomiędzy trzema stronami: sprawcą, ofiarą i prawem jako systemem kulturowym.

Spoiwem łączącym w homogeniczną całość interakcjonizm, wzajemną wymianę pomiędzy wszystkimi zainteresowanymi podmiotami powinna być perspektywa badawcza wyrastająca ze sfery transracjonalnej a afirmująca dla porządku normatywnego rozwiązania uniwersalistyczne. Prawdziwym i realnym przeto terenem ludzkiego świadomego i kreatywnego działania jest świat kultury z całą swoją zmiennością i konwencjonalnością.

Zaakceptowanie określonej koncepcji filozofii człowieka i jego roli dla wspólnotowości stanowi żywotny grunt dla prawa oraz organizowania się instytucjonalnych systemów w tym odpowiedzialności karnej. Czynniki kulturotwórcze i etyczno- obyczajowe będące predyktorami makrostrukturalnymi stanowią źródło spójnego i zgodnego przebiegu procesów interakcjonistycznych na rzecz poszanowania idei, wartości i celów dobra wspólnego. Poszanowanie ładu społeczno- prawnego rozumiane jako partycypacja wspólnotowa daje podstawy do indywidualnego przeżywania wspólnoty, identyfikacji z innymi ludźmi, uznania potrzeby bycia członkiem grupy, wytwarza akceptującą relacyjność za pośrednictwem więzi osobowo- kulturowej a nade wszystko wyzwala potrzebę ważności nadrzędnej życia ludzkiego i uznawania jej za wartości fundamentalną.

Osadzenie problematyki na holistycznym i synergetycznym układzie wielu determinant z obszaru tożsamości kulturowej pozwoliłoby stworzyć zintegrowany system oddziaływań profilaktyczno- prewencyjnych oraz kontrolnych na rzecz efektywnego zapobiegania przestępczości przemocowej wobec osób najbliższych. Przyjęcie przez Autora rozprawy, wzorca obowiązującego prawa w zakresie badanego przedmiotu poznania jest wyborem odwrotnie proporcjonalnym do modelu jurydycznego zakładającego humanizm i interperptatywność a nie paradygmatyczność strukturalistyczno- funkcjonalną.

2.Zaprezentowane w pracy podejście funkcjonalne jest poprawne: chociaż Autor nie zastosował właściwych miar spójności i zupełności systemu prawa obejmującego międzynarodowe standardy oraz krajowy porządek normatywny w zakresie prewencji zachowań przemocowych w rodzinie.

Należałoby odwołać się do określonej teorii socjologicznej, pedagogicznej bądź psychologicznej z zakresu analizy funkcjonalności systemów, poprzez którą dopiero można by ocenić zapisy jurydyczne w obszarze polskiego oraz międzynarodowego porządku mającego na celu przeciwdziałanie zachowaniom przemocowym w rodzinie. Interdyscyplinarne teorie funkcjonalności systemów to na przykład: model Pearsona, Zielenieckiego czy Mazura. Poprzez zinterpretowanie poszczególnych antecedensów stanowiących modalność podejścia funkcjonalnego,można dopiero scharakteryzować system prawa pozytywnego i odpowiedzieć na zasadniczą kwestię. Jest to odpowiedź dotycząca zupełności, spójności, kompletności i logiczności w zakresie: celów, funkcji, zadań, metod, sposobów, technik oraz środków oddziaływań.

3.Indagacje Autora rozprawy, dotyczące modelowego opracowania działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa przed przestępczością przemocową wobec rodziny, należy potraktować jako ustalenia ilościowe, które nie korespondują z cechami analizy instytucjonalnej. W świetle

prakseologii, organizacji i zarządzania oraz podejścia systemowego w naukach społecznych przy uwzględnieniu na przykład teorii Middelmana, Goldberga, Siporina, Pincusa i Minhama, analiza strukturalna koncentrować się winna na: trafności, skuteczności, efektywności, kosztochłonności i innowacyjności dotychczasowego porządku prawnego i zrodzonej na jej podstawie praktyki orzeczniczej organów wymiaru sprawiedliwości. Brak syntezy tychże zagadnień pozwala przyjąć pogląd, iż ilościowe spostrzeżenia mają wyłącznie charakter relacyjno- opisowy i oscylacyjny bez prezentacji generatywnych dymensji diagnostyczno-prognostycznych badanego przedmiotu w procesie poznawczym.

4. Zagadnienia uwarunkowania przemocy, znęcania się oraz agresji wrogiej, potraktowane zostały przez Doktoranta, bez wyraźnego pogłębienia tej problematyki na gruncie teorii behawioralnych, psychologii poznawczej, psychologii humanistycznej, psychotransgresjonizmu, anomii, tożsamości, reprodukcji prostej i przemocy symbolicznej (Pierra Bourdieau) wyjaśniających źródła i genezę wrogich zniekształceń atrybucji człowieka odpowiedzialnych za zachowania eksternalizacyjne w tym przemoc wobec osób najbliższych.

Przywołane przez Autora opracowania czynniki ryzyka na gruncie teorii biologiczno-psychologicznych i socjologicznych, odgrywające rolę w zachowaniach sprawczych przy przestępstwach przemocy w stosunku do osób najbliższych, są uwagą słuszną. Nie mniej tego rodzaju konstatacja nie wyczerpuje całości rozpoznania zjawiska od strony motywacyjnej, wzorów zachowań i kształtowania zdegenerowanych postaw. Sięgając na przykład do teorii behawioralno- poznawczej osobowości Reykowskiego należałoby odnotować zestaw konkretnych wartości, predyktory tożsamości osobowej oraz wzory zachowań odpowiedzialnych za przemoc interakcjonistyczną. Przywołane przez Autora pracy, czynniki ryzyka jako okoliczności generujące zachowania przemocowe, mają charakter interpretacji badanej rzeczywistości mocno zgeneralizowanej. Należałoby dokonać nade wszystko uprzedniej weryfikacji poszczególnych cech, które rzutują na: motywy, pobudki, myślenie, percepcję, pamięć, wyobraźnię, emocje i uczucia sprawców przemocy domowej wobec innych osób w rodzinie. Ten pomiar obejmować powinien między innymi: potrzebę wartości, skuteczności, bezpieczeństwa, akceptacji bądź uznania. Badając poszczególne właściwości można dopiero zanalizować ich wpływ na konkretne reakcje i działania wiktyimizacyjne w stosunku do innych osób.

5. Metodologia badań własnych Doktoranta została podporządkowana analizie ilościowej i obejmowała weryfikację problemów i hipotez. Program weryfikowania faktów badawczych stanowiących treść algorytmu metodologicznego ograniczył się do procesowej i nieskomplikowanej analizy polegającej na odwzorowywaniu i mechanistycznym jego

ustalaniu. Nie kwestionując wartości epistemologicznej metaanalizy dokonanej przez Autora, należy jednak zauważyć, iż donośniejszą wartość hermeneutyczną posiadają rozprawy naukowe uwzględniające metodologię badań o wielozakresowych paradygmatach ilościowo-jakościowych. Ten ostatni typ relacyjności empirycznej w dużej części pozwala ocenić jakość prawa oraz orzecznictwo sądowe wyrastające na jego tle, w warstwie instytucjonalnej, społecznej i aksjologicznej. Ponadto umożliwia ocenę dysfunkcjonalności w obszarze całego systemu prawa i polityki karnej organów wymiaru sprawiedliwości, dając podstawę do modyfikacji norm i reguł z punktu widzenia dobra jednostki i dobra wspólnego. Wspomnieć także należy, iż podejście wielopragmatyczne dla metaanalizy prawa i polityki orzeczniczej sądów, pozwala w perspektywie wybrać ze strony ustawodawcy wariant reaktywnego bądź proaktywnego kierunku zmian w obszarze prewencji zachowań kryminalnych.

Taką potrzebę potwierdziły cenne badania Doktoranta, które jednocześnie odzworowały nadmierny formalizm i dogmatyzm w orzecznictwie sądowym redukowania przestępczości przemocowej w stosunku do osób najbliższych, a odsłoniły braki w stosowaniu materialnych i prospołecznych rozwiązań instytucjonalnych.

IV. Ostateczna konkluzja dotycząca rozprawy doktorskiej

Stwierdzam, iż recenzowana dysertacja doktorska spełnia w całości wymogi stawiane poprawnej i pogłębionej analizie naukowej. Występują w niej obok zagadnień prawa karnego i kryminologii, które mają zdecydowanie pierwszoplanowy charakter, także elementy myślenia socjologicznego i psychopedagogicznego. Przyjęcie koncepcji interdyscyplinarnej metaanalizy, świadczy o szeroko zakrojonym polu hermeneutycznego poznania.

Taka strukturalizacja pracy potwierdza, iż Doktorant wykazał się olbrzymią wiedzą i umiejętnościami dociekliwości badawczej w zakresie różnych dyscyplin naukowych. Na szczególną pozytywną ocenę zasługuje nadto fakt posługiwania się przez Autora pracy, naukowymi metodami badań społecznych i zastosowania wielu narzędzi pomiaru zebranych danych empirycznych.

Literatura opracowania nie nasuwa wątpliwości, że zasadniczym celem było stworzenie prakseologiczno- normatywnej podstawy, która miała służyć rozwiązaniom praktycznym.

W pełni zasadnym jest uznanie, iż w zakresie formułowania ocen, prezentowania własnego stanowiska oraz wysuwania argumentacji, Doktorant wykazał duże zdolności oraz

potwierdził, że posiada walory naukowe artykułowania poglądów w sposób logiczny, jasny, spójny i uporządkowany.

Praca doktorska napisana została prawidłowym językiem prawniczym, zaś używane nazewnictwo i styl określić można mianem klasycznym, ścisłego, precyzyjnego rzemiosła naukowo-badawczego.

Reasumując stwierdzam, że rozprawę doktorską mgr Michała Lewoca, pt. „Kryminologiczna ocena orzecznictwa sądowego w sprawach dotyczących przemocy w rodzinie” oceniam bardzo pozytywnie z wyróżnieniem.

Doktorant podjął udaną próbę rozwiązania trudnych problemów nierzadko pomijanych w piśmiennictwie prawniczym a związanych z interdyscyplinarnym spektrum przedmiotu poznania.

Rozprawa doktorska mgr Michała Lewoca stanowi niewątpliwie samodzielny dorobek naukowy w zakresie prawa karnego i kryminologii, który w mojej ocenie w zupełności spełnia wymogi przewidziane w art.13.ust.1 Ustawy z dnia 19.03.2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65.poz.59 z późn. zm.).

W związku z powyższym wnoszę o dopuszczenie mgr Michała Lewoca do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. zw. dr hab. Andrzej Bałandynowicz

